

**UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL FILOLOGIE**

**REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT
SECOLUL FANARIOT ȘI REFLEXELE SALE
ÎN LITERATURĂ**

Conducător de doctorat,

Prof. univ. dr. habil. MITCHIEVICI Angelo

Student-doctorand,

HRIȚCU Elena-Luminița

CONSTANȚA, 2020

CUPRINS

Introducere	3
Capitolul I. Din și despre secolul fanariot: disertații	12
1.1. „Fanariot”/„Fanariotism” – metamorfoze conceptuale	12
1.2. Principatele Române sub fanarioți. Recitare în palimpsest	50
1.2.1. Context istoric	50
1.2.2. Politică, economie, administrație	61
1.2.3. Radiografie a societății	71
1.2.4. Peisaj cultural	81
1.2.5. Elemente de civilizație	113
Capitolul al II-lea. Două noțiuni conexe: <i>orientalismul</i> și <i>balcanismul</i>.....	133
2.1. Citindu-l pe Edward Said	133
2.2. Reflexe orientaliste în Țările Române	135
2.3. Constituirea și perpetuarea stigmatului balcanic	153
2.3.1. Emil Cioran și revolta împotriva fondului nostru balcanic	171
2.4. <i>Balcanii</i> – un termen unitar?	176
Capitolul al III-lea. <i>Balcanismul literar</i>: un concept în dezbatere	180
3.1. Momentul fondator al <i>balcanismului literar</i> : G. Călinescu.....	180
3.2. Perspective postcălinesciene asupra <i>balcanismului</i> în literatură	183
3.2.1. Mircea Muthu: devenirea unui concept – <i>balcanismul literar</i>	189
3.2.1.1. Receptarea critică a tezei lui Mircea Muthu	189
3.2.1.2. Mircea Muthu și arcele <i>balcanismului literar</i>	196
Capitolul al IV-lea. Literatura română și Orientul	221
4.1. Orientul în câteva ipostaze lirice	222
4.2. Romanul românesc interbelic și Orientul ca epifenomen	235
4.3. Subiectul oriental în pictura românească	242
Capitolul al V-lea. Recuperarea estetică a Orientului. O perspectivă stilistică.....	252
5.1. <i>Stilul</i> – delimitări terminologice	252
5.2. Un instrument distinctiv: stilul de viață	264
5.3. Stilul de viață fanariot	268
5.4. Scriitorii balcanici și fecunditatea stilistică	317
Concluzii	332
Bibliografie	341

Cuvinte-cheie: *orientalism, fanariotism, balcanism, balcanism literar, stil, stil de viață.*

Lucrarea *Secolul fanariot și reflexele sale în literatură* investighează veacul al XVIII-lea românesc și discursul literar care îl recuperează ca atare ori sub forma ecourilor acestuia din epocile care i-au succedat.

Analiza stadiului actual al cercetării a pus în lumină existența unui număr semnificativ de studii dedicate fanariotismului ori reverberațiilor sale din perioadele ce i-au urmat, precum și o diversificare a abordărilor, ceea ce atestă calitatea de fecund domeniu de interes a fenomenului fanariot la nivelul cercetării științifice românești. Studiile deja consacrate ne-au servit ca punct de plecare în analiza proprie. Am încercat să corelăm perspectivele existente, în vederea circumscrierii problematicilor adiacente ale *orientalismului* și *balcanismului*, însă obiectivul major pe care l-am urmărit vizează chestionarea *balcanismului* în varianta sa literară. Ne-a interesat să observăm nu doar modul în care termenul circulă în literatura noastră de specialitate, ci și măsura în care este pertinent transferul în plan estetic al noțiunii forjate politic și înțelese drept unitate de civilizație; dacă este adecvată statuarea unui specific al literaturii circumscriș *balcanismului* și dacă se susține demersul de fundamentare științifică a noțiunii, asumat ca obligație profesională de Mircea Muthu.

Răspunsurile pe care le-am obținut ne-au condus către o necesară depășire a teoriei *balcanismului literar*, care, deși nu a reușit să obțină consensul criticilor, lasă senzația unei cvasidepline consacrară. Deconstruind raționamentele pe baza cărora își alcătuiește argumentarea teoreticianul Mircea Muthu, ne-am angajat, automat, la furnizarea unei propuneri proprii de lectură a literaturii române conținând reflexele fanariotismului, fapt care constituie provocarea majoră a demersului nostru și totodată noutatea sa. Ipoteza pe care o susținem este următoarea: scrierile integrate literaturii noastre de inspirație balcanic-orientală reflectă o serie de forme de viață, care se aglutinează într-un stil de viață practicat în primul rând de elita socială autohtonă și într-o anumită măsură de orașenii cu o oarecare condiție materială. Este o manieră de a trăi fără un fundament autohton, una de împrumut, operând printr-un transfer de model: o grefă de cultură orientală. Din această perspectivă, care privilegiază ideea de stil de viață, propunem să fie citită literatura noastră ce recuperează orientalismul în varianta autohtonă, cea fanariotă, sau ce reflectă numai ecourile culturii orientale, atunci când prozatorii își construiesc ficțiunile în afara intervalului 1711-1821.

Teza este structurată pe cinci capitole, respectând sensul uzual de desfășurare a discursului științific, ce vizează tranziția de la teorie, la aplicație. *Din și despre secolul fanariot: disertații* reprezintă capitolul de situare contextuală. În cadrul acestuia, am urmărit

două obiective majore, corespunzătoare subdiviziunilor care intră în alcătuirea secțiunii inaugurale. Ne-a interesat, într-o primă fază, observarea metamorfozelor pe care le înregistrează termenul „fanariot”/„fanariotism” în cadrul cercetării istoriografice românești. Analiza, una de istorie a mentalităților, pe care am efectuat-o asupra unui corpus scris conținând texte publicate în intervalul celor două secole care s-au derulat de la desființarea sistemului fanariot, începând cu scrierile politice și sociale semnate de Ionică Tăutul, datând din 1821 și din anii următori, până la cercetările recente ale Constanței Vintilă-Ghițulescu, a reliefat o serie de etape indicând o evoluție perceptivă. Instituirea discursului incriminator la adresa fanarioților se produce chiar în epocă și apoi în primii ani ai revenirii la domniile pământene, iar instituționalizarea unui atare discurs este opera generației pașoptiste. Tranziția către o perspectivă obiectivă o efectuează A. D. Xenopol, odată cu cea dintâi sinteză modernă de istorie națională. Nicolae Iorga își asumă sarcina reabilitării fanarioților, inaugurând o direcție de monumentalizare a acestora, prin evidențierea meritelor unor figuri exponențiale. Cercetările din ultimele decenii au renunțat la a mai pune problema în termenii unei critici judecătorești, interesul autorilor deplasându-se, odată cu descoperirea unor noi direcții de investigare istorică, spre sondarea existenței cotidiene a membrilor variilor categorii sociale. Astfel, îndepărtarea temporală de fenomenul fanariot favorizează perspectiva imparțială.

Al doilea obiectiv pe care l-am vizat în cadrul capitolului inaugural îl reprezintă redarea unei imagini cât mai fidele, complexe, nuanțate a secolului fanariot, prin sondarea aspectelor de ordin istoric, politic, social, economic, administrativ, cultural și a elementelor de civilizație din Principatele Române. Acest demers, din sfera antropologiei culturale, a rezultat în următoarea concluzie: secolul fanariot este intervalul în care Moldova și Valahia ating cotele cele mai înalte ale decadenței. Dezeroizarea, cultura supunerii, coruperea moravurilor, corupția din viața politică, din administrație și justiție, toate mărturisesc despre declinul moral al acestei societăți. Dar, în egală măsură, este epoca primelor demersuri efectuate în direcția modernizării, prin care se înțelege adoptarea influenței culturale franceze, demersuri pe care le inițiază sau le susțin înșiși principii fanarioți. Aprecierea rolului fanarioților trebuie să se efectueze prin considerarea ambelor aspecte.

Capitolul al doilea, denumit *Două noțiuni conexe: „orientalismul” și „balcanismul”*, este tot unul de contextualizare. Componentele *orientalismului*, indicate de Edward Said în lucrarea sa de referință, le-am corelat cu observațiile călătorilor occidentali în Moldova și Țara Românească, efectuând astfel o analiză imagologică. Am constatat, astfel, că realitățile

românești văzute prin prisma acestor ocazionali autori vest-europeni ilustrează cele două registre – cel pozitiv, constând în elogiul frumuseții peisajelor și a femeilor și în aprecierea unor obiceiuri exotice, respectiv cel negativ, predominant, ce vizează primitivismul și despotismul – din care se constituie discursul orientalist. Prin urmare, analiza pe care am efectuat-o în subdiviziunea *Reflexe orientaliste în Țările Române* a confirmat ipoteza integrării Țărilor Române în problematica orientalismului. Direct sau indirect, sud-estul Europei a fost subsumat Orientului mult timp. Dacă *orientalismul* este narațiunea majoră a Occidentului asupra zonelor și locuitorilor din Est, incluzând Europa de Sud-Est, *balcanismul* reprezintă un construct de dată mai recentă, care s-a cristalizat în perioada Războaielor Balcanice (1912-1913), în timpul Primului Război Mondial și s-a consolidat odată cu instaurarea regimului comunist și cu violențele din Iugoslavia anilor '90. Despre motivele care au determinat apariția stigmatului balcanic, despre cauzele durabilității acestuia, despre mecanismul de elaborare a percepțiilor occidentale privind alteritatea, este subcapitolul *Constituirea și perpetuarea stigmatului balcanic*. În *Emil Cioran și revolta împotriva fondului nostru balcanic*, am prezentat un caz elocvent de apropiere a discursului balcanist de către intelectualitatea sud-est europeană. În subdiviziunea finală a capitolului secund, am interogat presupusa indivizibilitate a conceptului de *Balcani*, demers soldat cu următoarele concluzii: termenul nu desemnează o structură teritorială, cu granițe clar fixate, la fel cum nu trebuie înțeles nici drept conglomerat multiethnic; discutabilă este și echivalarea sa cu o tipologie, cu un specific rezultat dintr-o serie de reflexe mentale. Omogenitatea culturală balcanică ne apare ca un fapt exagerat. Considerăm că termenul desemnează o unitate de civilizație, înțeleasă ca „artă de a trăi” sau „stil de viață” văzut din perspectiva deformatoare a occidentalilor, așadar, un stil de viață alimentat de imaginație.

Odată cu al treilea capitol, intitulat „*Balcanismul literar*”: *un concept în dezbatere*, pătrundem pe terenul istoriei ideilor literare. Obiectivul major pe care l-am urmărit la acest nivel constă în rediscutarea *balcanismului* în variantă literară. Am pornit de la considerațiile celui căruia îi revine paternitatea noțiunii, G. Călinescu, am urmărit ulterior ecourile tezei sale, înregistrând opinii ale criticilor Pompiliu Constantinescu, Marin Mincu, Constantin Ciopraga, Eugen Negrici, pentru a discuta, în cele din urmă, singurul demers sistematic de fundamentare teoretică, aparținându-i lui Mircea Muthu. Am retestat toate ipotezele distinsului cercetător, am revenit asupra încercărilor multiple de remodelare a termenului în vederea coagulării fluidității conceptuale, am urmărit dezvoltarea sa în etape de consolidare și

clarificare într-un demers care a vizat sensul integrator al sintezei, am explorat failibilitatea termenului și a teoriilor puse în circulație pornind de la el. Numeroasele ezitări și incongruențe ne-au condus la concluzia imposibilității de a fixa termenul din punct de vedere estetic. Suntem de părere că *balcanismul literar* este un concept instabil, nestructurat, care nu se susține.

Capitolul *Literatura română și Orientul* conține o abordare integrată domeniului imagologiei artistice. Ne-a preocupat maniera în care imaginea Orientului și a levantinului – a turcului, cu precădere, în calitate de principal exponent animat al său – este restituită de creația literar-artistică românească. Deși nu reprezintă o tratare exhaustivă, analiza, reținând realizări reprezentative din sfera liricii, a romanului interbelic și a producției picturale românești, este suficient de consistentă pentru a sublinia o serie de perspective asupra Orientului și un ansamblu de ipostaze în care se regăsește figura turcului, sugestive pentru o evoluție în plan mentalitar, ce corespunde transformărilor care țin de contextul socio-politic. Cât timp raporturile româno-turce sunt tensionate, beligerante, rolul atribuit turcului este invariabil cel al adversarului, al inamicului pentru care nu se poate nutri decât un sentiment de ostilitate. Turcul servește ca element de contrast, prezența sa oferă prilejul afirmării identității naționale, la nivelul unei literaturi militante, cum este cea a pașoptiștilor. Odată cu relaxarea relațiilor dintre cele două popoare, turcul începe să intereseze prin cultura sa; i se descoperă umanitatea. Pictura Balcicului evidențiază stilul de viață oriental, perceput drept firesc, dar exotic. Aceeași perspectivă o întâlnim în romanul dintre războaie. Un Orient diminuat, supraviețuind ca enclavă, un Orient decorativ, muzeal restituie acest segment al creației românești autohtone.

Nemaiînțelegând literatura noastră de inspirație balcanic-orientală prin prisma a ceea ce în mod curent este denumit *balcanism literar*, în capitolul final, *Recuperarea estetică a Orientului. O perspectivă stilistică*, am avansat propria propunere de lectură a scrierilor ce ilustrează acest segment tematic al creației artistice autohtone. Ipoteza pe care o susținem vizează situarea specificului operelor de factură balcanic-orientală la nivelul unui stil de viață pe care literatura îl recuperează cu mijloacele ce sunt caracteristice diverselor epoci sau fiecărui scriitor în parte. O nouă privire îndreptată asupra afirmațiilor lui G. Călinescu ne-a dezvăluit o intuiție fundamentală a criticului, chiar dacă în detaliile ei parțial contestabilă. Intuiția la care ne referim poate fi astfel formulată: scrierile literare ce tratează subiectul oriental se particularizează printr-o atenție pronunțată acordată stilului. Am integrat această

premisă călinesciană propunerii noastre de lectură, verificându-i valabilitatea, testându-i limitele.

Operația de exegeză pe care am efectuat-o în capitolul final se fundamentează pe contribuții recente ale membrilor comunității științifice franceze, în baza cărora am schițat un necesar cadru teoretic. Din reflecția cercetătorilor contemporani francezi, am reținut în mod deosebit considerații pe tema obiectului stilisticii literare, a dificultăților întâmpinate în procesul descrierii fenomenului *stil*, a raportului în care se situează cu noțiunea de *etos*. Un obiectiv important pe care l-am avut în vedere a vizat explicitarea accepțiilor cu care circulă conceptul în cadrul studiilor literare și astfel am prezentat principalele raționamente care construiesc teoria stilului ca „decalaj”, a stilului ca „alegere”, ca „sinceritate”, ca „semnătură” ori ca „singularitate”. Termenul de „stilizare a existenței”, văzut din diverse perspective, ne-a reținut deopotrivă atenția. Acest fond conceptual ne-a furnizat instrumentele teoretice necesare abordării materialului literar, demers care s-a concretizat în secțiunile aplicative intitulate *Stilul de viață fanariot*, respectiv *Scriitorii balcanici și fecunditatea stilistică*. Totuși, modul în care noi operăm cu fenomenul *stil* transcende limitele nivelului discursiv, fără a-l exclude însă. Ne-a interesat și stilul ca efect al unui proces de artizanat lingvistic, ca *écriture artiste*, stilul ca privilegiere a limbajului, în detrimentul diegezei. Operăm cu această accepție în subcapitolul final. Însă direcția către care ne-am orientat vizează o formă particulară a fenomenului propus spre discuție, și anume *stilul de viață*, concept care trimite către o zonă a antropologiei sociale și culturale, către sfera mentalităților. Analiza noastră este una literară, cu alte cuvinte, am urmărit forme de viață care se aglutinează într-un stil de viață, într-o *manière de vivre* din veacul fanariot, reprezentând o varietate a unui *modus vivendi* oriental, și pe care textul literar îl recuperează cu mijloacele caracteristice.

Corpusul cercetării din cele două subcapitole aplicative se compune din creații beletristice conținând reflexele fanariotismului, cum însuși titlul tezei noastre o indică. Operația de exegeză vizează producția artistică în proză, în principal cea romanescă. Deși mai puțin reușite și, pe alocuri, incomplete, scrierile pașoptiștilor care ilustrează stadiul incipient al romanului românesc le-am considerat relevante pentru tema cercetării noastre, incluzându-le în corpus, dat fiind faptul că acestea aparțin generației (biografice și de creație) ce i-a succedat regimului fanariot, o generație care se formase în spiritul ideilor revoluționare și moderne ce agitau Europa, *id est*, Occidentul, dar care trăia încă foarte bine ancorată în cutumele trecutului, de altfel, repudiat. Ni s-a părut interesant de urmărit ce anume rețin, din

vechiul regim, timidele încercări de roman ale lui Mihail Kogălniceanu, Dimitrie Bolintineanu, Ioan M. Bujoreanu, Alecu Cantacuzino, Alexandru Pelimon. Pe Nicolae Filimon nu l-am inclus în categoria anterioară, dată fiind recunoașterea de care a avut parte cea mai importantă dintre scrierile sale, devenită piatră de hotar ce încheie etapa tatonărilor, definitivând procesul de cristalizare a speciei în literatura română. *Ciocoii vechi și noi*, în special datorită sarcinii de memorialist al epocii fanariote, pe care și-o asumă autorul, constituie unul dintre principalele texte ce intră în alcătuirea corpusului nostru. În egală măsură de semnificative sunt romanul lui Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea-Veche*, *Principele* lui Eugen Barbu, *Calpuzanii* de Silviu Angelescu, *Manualul întâmplărilor* semnat de Ștefan Agopian și *Manuscrisul fanariot* al Doinei Ruști. Analiza se completează cu referințe la romanul lui Varujan Vosganian *Cartea șoaptelor* ori la *Chira Chiralina* și *Zoe*, proze scurte avându-i ca autori pe Panait Istrati și Costache Negruzzi.

Pornind de la ideea că textul literar conservă ceea ce epoca are specific și că acest specific rezidă în stilul de viață practicat, am recitit, din această perspectivă, operele incluse în corpusul cercetării. Am putut astfel constata faptul că textul literar conservă o serie de practici și de reflexe mentalitare convergente, a căror notă comună este hedonismul. În *exces*, am identificat valoarea pe care o privilegiază stilul de viață fanariot. Lipsa măsurii, indiferent de nivel – în deținerea și afișarea posesiunilor materiale, inclusiv a resurselor umane (robi țigani), în frecvența și intensitatea unor practici – este expresia unei necesități de afirmare a prestigiului social, a unei poziții avantajoase în topografia socială și, totodată, o probă de vanitate. Ostentația, consumul irațional și practicile nonascetice fac parte din logica prestigiului social, caracteristică acelei categorii de indivizi ce cultivă atitudini feudale, cum era aristocrația română din epoca medievalității târzii și a tranziției spre modernitate.

Analiza stilului de viață fanariot recuperat ca fapt literar ne-a permis identificarea unor particularități ce configurează un specific: corupția, căreia i se subsumează arivismul, și un gen aparte de hedonism.

Nivelul de corupție este asociat unui tipic ce operează la nivelul relațiilor organizate în baza unor raporturi ierarhice foarte stricte. Oportunismul, manifestat, în viața de la curte, sub forma arivismului, presupune forme ritualizate de dobândire a funcțiilor prin utilizarea unor mijloace „curtenești” care au căzut foarte jos. Temeneaua, firitiseala, tămâierea, sărutul papucului sunt probe de supunere utilizate ca instrumente de parvenire. În interiorul acestei societăți construite după modelul oriental, de către o aristocrație română grecizată, nu

funcționează raporturile meritocratice, ci relațiile clientelare, în cadrul cărora formele de smerenie sus-menționate, dar și bacșișul sau darul sunt cvasiritualizate și corespund unei solide tradiții orientale. Faptul că această tradiție este asumată de elita fanariotă se reflectă inclusiv în modalitatea de obținere a tronurilor Principatelor Române, ce ilustrează tot o situație de arivism și care trebuie discutată în legătură cu regimul de cleptocrație adoptat de majoritatea domnilor greci.

Percepția asupra temporalității se reduce, *grosso modo*, la ideea existenței unei plăceri a timpului pierdut. Lenea, tihna, lentoarea, lipsa de grabă, amanarea, nemișcarea, nonacțiunea, contemplarea, siesta configurează o percepție asupra vieții care se gustă. Astfel, se prefigurează discuția despre cultura hedonistă pe care o îmbrățișează această elită socială. Tabieturile sau formele ritualizate de sociabilitate, înclinația spre luxură, moliciunea, toate configurează un tip aparte de hedonism.

Bineînțeles că această căutare prioritară a plăcerii definește orice societate privilegiată, care trăiește în afara oricărei preocupări de ordin material. La fel, parvenitismul caracterizează societățile în care diferențele dintre clase s-au mai estompat, ceea ce se petrece pe plan european în urma Revoluției Franceze. Nu facem abstracție de caracterul partajabil al acestor mărci distinctive sau al termenilor care definesc anumite propensiuni general umane. Dar suntem de părere că există, indubitabil, specificități, nuanțe și că tocmai acestea permit decelarea unor stiluri de viață distincte. Cultura hedonistă fanariotă, de pildă, se distinge de cea franceză de secol XVIII prin împrumuturile orientale constând în felul de a sta, în tipul de mobilier adecvat existenței cultivând nonacțiunea, în hainele largi și mătăsoase, în lentoare și în arome, în ciubuc și în aburul cafelei. Iar diferențele în materie de arivism, prin raportare la aceeași cultură, occidentală, vizează împingerea către exacerbare a formelor de supunere care operează în cadrul raporturilor ierarhice și cultivarea ingerințelor de ordin ceremonial.

Lectura textelor literare conținând reflexele fanarotismului ne-a condus către identificarea a două tipuri de atitudini: pe de o parte, o atitudine critică, vizând specificul unui sistem politic și al unei societăți, pe de alta, o atitudine idealizantă, urmărind o sublimare estetică, recuperarea în spirit nostalgic a unui stil de viață căruia i se (re)descoperă puterea de fascinație.

În ultima subdiviziune a lucrării noastre, am rediscutat afirmația lui G. Călinescu referitoare la propensiunea către stil a scriitorilor așa-ziși „balcanici”, observându-i unele limite, în pofida profundeii intuiții pe care o vehiculează. Am verificat această ipoteză

reliefând demersul de recuperare a limbajului epocii fanariote, precum și diverse utilizări ale registrului arhaizant. Intenția reconstituirii epocii, a culorii locale reclamă restaurarea limbajului ei. Abandonat la un moment dat, când începe să fie perceput drept desuet, acest limbaj este reciclat de textul literar. Limbajul epocii fanariote vehiculează un anume exotism, însă rolul său nu se reduce la atât. Considerat rebut, acesta posedă o anumită coloratură, cuvintele au o savoare aparte, astfel încât limbajul devine un instrument estetic. Prozatorii descoperă virtuțile artistice ale vocabularului de secol XVIII și le cultivă în diverse chei.

Concluzia subcapitolului final este aceea că interesul față de tematica orientală, adeseori recuperată pe filieră fanariotă, favorizează preocuparea scriitorilor pentru stil. Privilegierea acestei componente a discursului coincide cu dobândirea unui caracter exotic de către stilul de viață oriental pe care această literatură îl reflectă. Iar exotizarea se produce în momentul în care stilul de viață încetează a mai fi normă socială, devenind epifenomen, fapt marginal, izolat, enclavizat.

Privind demersul nostru în ansamblu, avem senzația că nimic nu este imuabil, nici percepția asupra unui fenomen istoric precum fanarismul și cu atât mai puțin ideile literare. Ni s-a parut artificioasă teza *balcanismului literar*. Am recitit-o și am crezut că am găsit, chiar în argumentele pe care aceasta le conține, probe ale caducității. Le-am semnalat fără teama de a păși pe un teren minat, dar cu conștiința unei sarcini incomode.

Recuzând legitimitatea *balcanismului literar*, ne-am angajat, automat, la furnizarea unui substitut. În lectura textului literar, am identificat răspunsul. Am observat faptul că literatura înregistrează ceea ce este propriu, în cel mai înalt grad, unei societăți, amprenta acesteia asupra generațiilor care îi succedă, moștenirea ei. Iar fondul nostru balcanic-oriental, în mod semnificativ consolidat pe parcursul secolului al XVIII-lea, se manifestă în plan social sub forma unui stil de viață, recuperat, cu instrumentele ce îi sunt caracteristice, de creația artistică. Reconstrucția epocii implică o restaurare a limbajului ei, iar odată cu acest din urmă proces, secolului fanariot i se subliniază exotismul. Materialului lingvistic devenit vehicul al exotismului i se descoperă potențialul stilistic, devenind, astfel, instrument estetic.

Din această perspectivă, propunem să fie citită literatura ce reține componenta balcanic-orientală a identității naționale. În reflectarea unui anume stil de viață și în propensiunea către fenomenul *stil*, rezidă specificul acestui segment al creației noastre literare.